

Zeearenden in Sleeswijk-Holstein

Door N. Verburg en H. W. Vrieling

Zeearend boven horst, met jongen. Detail van schilderij van Bruno Andreas Liljefors. (1860-1939)
Rijksmuseum Twenthe, Enschede

Een week in Sleeswijk-Holstein bij de zeearenden is een belevenis. De grootsheid van het beukenbos in de nabijheid van een groot meer en de ongerepte natuur, die het woongebied van de arenden vormt, oefent op ons moderne en gejaagde mensen een rustgevend invloed uit. Wij kunnen dan ook een ieder, die zich één à twee weken vrij kan maken, aanbevelen dit ook eens te ondernemen. Het is niet zo, dat de stilte je overvalt, want stil is het in deze windrijke omgeving niet. Heel het etmaal ruist en kraakt

het bos, zoiets als 'de eeuwig zingende bossen'. 's Avonds als het damwild naar het meer trekt om te drinken en op de aan het bos grenzende akkers te laveien, is het een levendige bedoening. Dit gebied waarin wij onze post hadden betrokken maakte deel uit van landgoed 'Rohlstorf', eigendom van de heer Von Stumm. Het is ca. 700 ha groot, waarvan 260 ha bos. In een ongeveer 120 jaar oude beuk in de bosrand langs het meer bevindt zich het nest van de zeearend. Dit nest wordt elk jaar door de arenden gerestaureerd, wat meestal betekent, dat het groter wordt en nu een doorsnede heeft van ca. 2 meter. Naast de zogenaamde horstboom hebben de arenden een aantal vaste slaapbomen, die zo gekozen zijn, dat een goed uitzicht mogelijk is. Verder zit de arend ook graag op de grond. In het nest, dat wij bewaakten, zat één jong. Dit was het enige jong van de drie nesten, die hier in Sleeswijk-Holstein voorkomen. Regelmatig zagen wij de oude vogels op en boven het nest. Wanneer prooi gebracht was, konden we waarnemen dat het jong er van at. Waaruit het voedsel bestond konden we helaas niet zien, daar de bomen al behoorlijk in blad stonden. Wel konden we het jong goed observeren bij zijn dagelijkse vlieg oefeningen op de rand van het nest. Eén van de oude vogels werd een keer boven het meer aangevallen door een troep kraaien, toen hij met prooi naar de horst terugkeerde. Het gelukte een bijzonder brutale rakker de arend dermate te irriteren dat hij zijn prooi in het meer liet vallen.

Een haas, die in de buurt van het nest werd neergelegd, werd pas na 3 dagen opgenomen en gekropt.

Naar verluid zal deze mooie strook bos over tien jaren verdwenen zijn. Niet alleen door de stormen, die de bomen als lucifers kunnen doen afknappen, maar ook door het omhakken voor de industrie. Volgens de heer Brüll jr. wil men nu proberen met behulp van het Wereld Natuur Fonds dit prachtige oude bos door aankoop veilig te stellen. Er ligt achter dit oude bos weliswaar een strook jong beukenbos, maar het gevaar is groot, dat de arenden dit jonge bos niet als broedplaats aanvaarden. Behalve de zeearenden konden we nog veel andere vogelsoorten waarnemen. Zo was het meer bevolkt door allerlei watervogels. Er waren veel futen, waarvan een groot deel ten prooi viel aan de zeearenden. Verder waren bergeenden, kuifeenden en natuurlijk de wilde eend aanwezig. Meerkoeten en blauwe reigers ontbraken evenmin. In dit vogelrijke gebied troffen we uiteraard ook buizerd, boomvalk en sperwer aan, maar het nest van de sperwer hebben we niet kunnen vinden. Dit uitgestrekte natuurgebied huisvest vanzelfsprekend ook veel zangvogels. Zo zagen we om maar enkele te noemen boomkruiper, goudvink, gekraagde roodstaart en pimpelmees. Ook winterkoning, bonte vliegenvanger en grote bonte specht werden waargenomen. In de onmiddellijke nabijheid bevonden zich twee nesten met jonge boomklevers.

We kunnen zeggen, dat wij in twee weken op een oppervlakte van enkele hectaren, 33 vogelsoorten hebben gezien.

Het biotoop is uitermate geschikt voor een zeer gevarieerde vogelbevolking. Oude en jonge beuken wisselen af met sparren en dennen. Langs het meer staan berken als lieflijk contrast met de statige beuken, met veel open ruimten er tussen, dan weer afgewisseld door hakhout en laag struikgewas. Kortom een prachtige ruige natuur, waarvan we enorm hebben genoten. Zeer voldaan zijn wij dan ook na afloop weer naar huis teruggekeerd.

● N. Verburg, Louwesweg 62, Amsterdam-Sloten, en H. W. Vrieling.

Voor 1973 opnieuw vrijwilligers gevraagd voor de bewaking van zeearendhorsten

Evenals in voorgaande jaren zijn Nederlandse vrijwilligers in het komende voorjaar buitengewoon welkom bij het bewaken van de nesten van de laatste zeearenden in Sleeswijk Holstein.

De bewaking zal plaats vinden in de periode van begin maart tot begin mei. Men kan zich schriftelijk opgeven (bij voorkeur in het Engels of het Duits) direct bij dr. H. Brüll, Forschungsstation Wild, Wald und Flur, 2359 Hartenholm/Wolfsberg ü. b. Kaltenkirchen/Holstein, West-Duitsland, tel. (0949) 4195-391, voor een periode van een of meerdere weken telkens aan te vangen op een zaterdag. Er wordt verblijf gehouden in verwarmde caravans van waaruit de nesten in het oog kunnen worden gehouden.

In 1972 vloog wederom met succes een jonge zeearend uit. Er waren voor

het eerst sinds lange tijd weer twee horsten met een jonge vogel. Dit hoopvolle feit werd echter te niet gedaan door een onverlaat, die in het holst van de nacht een van deze horstbomen beklom, ten gevolge waarvan het twee dagen oude jong de volgende morgen dood onder het nest werd gevonden. In 1973 zullen de technische bewakingsmaatregelen daarom aanzienlijk worden uitgebreid.

Geïnspireerd door de pogingen in de afgelopen jaren ondernomen in Nederlands-Duitse samenwerking om de laatste zeearenden in Noordwest-Duitsland te behouden, vindt op het ogenblik overleg plaats met de vertegenwoordigers van het Wereld Natuur Fonds in Noorwegen, Zweden en Finland om tot een overkoepelende samenwerking te komen voor het behoud van de zeearend in Noord-Europa. Tegen deze achtergrond wordt gehoopt, dat ook het komende voorjaar weer talrijke Nederlanders zullen deelnemen aan dit internationale natuurbeschermingsproject.

Zeearenden. Schilderij van Bruno Andreas Liljefors (1904).

Verbetering van het broedbestand van de slechtvalk in Engeland.

Bij de bespreking van het XI Bulletin van de ICPB werd reeds opgemerkt dat de slechtvalkstand in Engeland de laatste jaren enig herstel vertoont. Resterde in 1960 nog slechts 38% van het vooroorlogse bestand, in 1969 was dit weer gestegen tot 55%.

Dr. Ratcliffe gaat in één van de laatste nummers van 'Bird Study' hierop uitgebreid in. De 'Daily Telegraph' van 31 oktober j.l. gaf een uittreksel van dit verslag.

In het midden van de jaren zestig, aldus dr. Ratcliffe, kwam er een einde aan de voortdurende periode van achteruitgang. Een lichte toename werd voor het eerst in die districten vastgesteld waar het gebruik van landbouwbestrijdingsmiddelen altijd betrekkelijk gering was geweest. Hoewel de aantallen in veel streken nog altijd laag zijn vindt in de noordelijke, in het binnenland gelegen districten, een herkolonisatie plaats. In het broedseizoen van 1972 kon worden vastgesteld dat de territoriumbezetting in enkele delen

van Schotland het vooroorlogse niveau volledig had bereikt.

● G. L. Ouweneel, Kilstraat 22, Maasdam.

Geringe populatietoename van de zeearend op IJsland

De heer M. Bouman las tijdens een verblijf op IJsland in een plaatselijke krant, dat bij een telling in de zomer van 1972 75 zeearenden op het eiland konden worden vastgesteld. De leeftijdsverdeling was 52 volwassen vogels, 9 onvolwassen en 14 eerstejaars vogels. Het grote aantal uitgevlogen jongen in 1972 is verheugend. Het in 1971 verschenen 11e ICBP-bulletin meldt voor 1969 20 paar met 10 uitgevlogen jongen.

Fischer (1970) schrijft dat in 1920 IJsland nog slechts 3 paar zeearenden herbergde en dat in 1966 bij een uitputtende telling 56 vogels op het eiland huisden waarvan 16 onvolwassen exemplaren; er zouden in dat jaar 8 paar hebben gebroed.

Een verbetering in het bestand valt dus niet te ontkennen.

● G. L. Ouweneel, Kilstraat 22, Maasdam.

'Behoud het Zwanenwater voor nu en later'

Onder dit motto gaat de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten een actie voeren om een bedrag van 600000 gulden bijeen te brengen als aandeel in de 5,5 miljoen gulden die de Vereniging als koopprijs voor dit waardevolle en unieke natuurreservaat op tafel moet leggen. Reeds in het vorige nummer konden wij U de aankoop mededelen en op 25 september j.l. werd een en ander wereldkundig gemaakt op een persconferentie te Alkmaar. Het ruim 575 ha grote gebied, bestaande uit duinen met moeras en rietlanden en een tweetal grote duinmeren, kon worden veiliggesteld in nauwe samenwerking met Rijk en provincie Noordholland, die naar verwacht mag worden flinke delen van de koopsom voor hun rekening zullen nemen. Aan de leden van Natuurmonumenten nu de taak om hun dankbaarheid voor deze aankoop tot uiting te brengen door in recordtijd het ontbrekende bedrag van 600000 gulden op tafel te leggen. De actie kan natuurlijk niet mislukken als we kijken naar de actie die gevoerd is bij de aankoop van het Deelerwoud. Toen moesten een goede

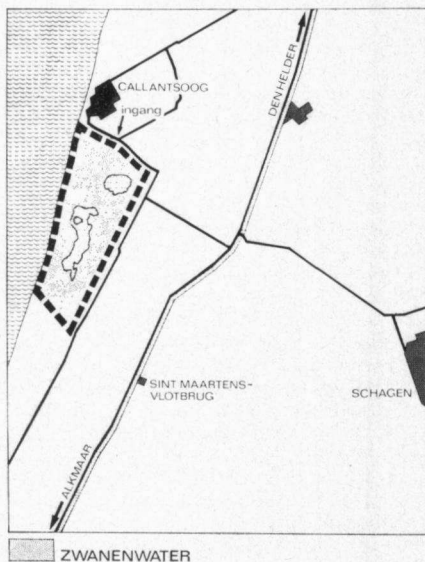
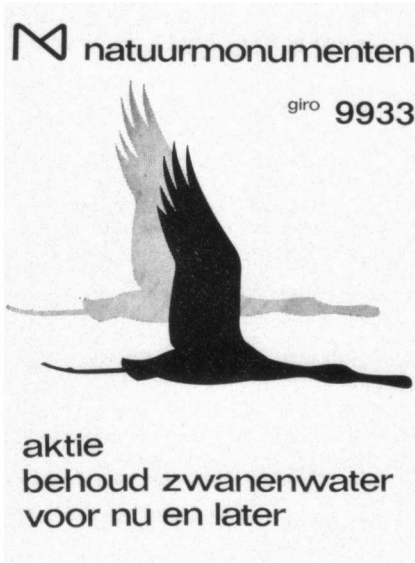
70000 leden een bedrag van 2 miljoen bijeenbrengen en dat deden ze in een kleine vijf jaar. Nu moeten 150000 leden een bedrag van 600000 gulden opbrengen en dat zal waarachtig wel gaan. Wij hopen dat de leden de actie voor het eiland Griend er niet door zullen vergeten, want ook dat is zeer belangrijk.

Het laatste nummer van 'Natuurbehoud' is voor een belangrijk deel aan deze actie gewijd. Het gironummer voor de Actie Behoud Zwanenwater is 9933 te Amsterdam. Het Zwanenwater blijft voor het publiek toegankelijk.

Rondom het Zwanenwater

In het AO-(Actuele Onderwerpen)-boekje dat op 20 okt. j.l. verscheen schreef Frits Maas over het Zwanenwater. Het is een populair boekje waarin de leek informatie vindt over het Zwanenwater, waarbij tegelijkertijd de kans wordt gegrepen de lezer nog eens wat over 'Natuurmonumenten', duingebieden in Nederland, de actie en de lepelaar te vertellen.

Frits Maas: Rondom het Zwanenwater. 11 fig., 24 pag. AO-boekje 1434, 20-10-1972. Uitg. Stichting IVIO, Maerlanthuis, Postbus 37, Lelystad. Postgiro: 55 15 99. Prijs van losse nummers f 1,—.

Helpt mee de blauwe reigerkolonie van Midden-Beemster behouden

Er is een actie op touw gezet om tot het behoud van bovengenoemde kolonie te komen. Deze kolonie, die op het terrein van de boerderijen 'De Eenhoorn' en 'De Lepelaar' gevestigd is, kwam enkele jaren geleden al in het nieuws door het bericht dat de onrendabele boomgaard waarin zich de nesten bevinden, gerooid zou worden.

De Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels heeft dit toentertijd middels een overeenkomst met de eigenaar van de boomgaard weten te voorkomen. Een overeenkomst die naar onze informatie ondermeer bestond uit een financiële vergoeding als compensatie voor loonderving en overlast die hij dagelijks van de reigers rond zijn boerderij ondervond. Daarmee was voorlopig de blauwe reigerkolonie, waarvan het aantal broedparen de laatste jaren is toegenomen tot ruim 140 paar in 1972, veilig gesteld en de rust keerde weer. Bovengenoemde regeling werd echter in 1970 door beide partijen niet verlengd waardoor de bedreiging van de blauwe reigers weer plotseling actueel werd.

Staatsbosbeheer probeerde toen de zaak te redden door het sluiten van een nieuwe overeenkomst, zelfs met verhoging van de 'pachtsom' omdat men van mening was dat deze kolonie te allen tijde behouden moest blijven. In natuurbeschermingskringen was men uiteraard bijzonder gelukkig met de bemoeienissen van SBB en men hoopte dat hierdoor een definitief einde zou komen aan alle moeilijkheden rond deze kolonie. Helaas vond het betreffende voorstel van Staatsbosbeheer geen genade in de ogen van het Ministerie van CRM (gebrek aan financiën) en men verleende SBB geen machtiging tot het aangaan van een beheersovereenkomst ter bescherming van deze prachtige reigerkolonie. De weigering kwam voort uit de volgende argumenten:

— het gevraagde bedrag staat niet in evenredigheid tot het betreffende natuurbeschermingsbelang (alsof men de waarde van een natuurbezit in geld kan uitdrukken).

— hoe de verdeling van de nesten over de boerderijen 'De Eenhoorn' en

'De Lepelaar' ook mag zijn, zeker is dat bij omhakken van de appelboomgaard van 'De Lepelaar' slechts een deel van de reigerkolonie nieuwe nestgelegenheid zal moeten zoeken.

— met het eventueel verdwijnen van althans een deel van de kolonie is geen essentieel natuurbeschermingsbelang in gevaar gebracht: de rest van de kolonie blijft bestaan, de verdreven reigers vinden wel een ander heenkomen en de blauwe reiger in het algemeen is geen direct bedreigde vogelsoort (sic.).

Je vraagt je dan wel direct af: wat mag bijvoorbeeld 'een essentieel natuurbeschermingsbelang' zijn? Bij het CRM is dat kennelijk de mate van zeldzaamheid van een vogelsoort. Neen, voordat CRM hun besluit aan Staatsbosbeheer mededeelde had men beter gedaan de volgende argumenten mede te overwegen, argumenten die onzes inziens nog tot een tegengesteld besluit moeten kunnen leiden. De kolonie is momenteel de enige en laatste blauwe reigerkolonie in de Beemster. Omstreeks 1952 waren er meerdere waaronder bijvoorbeeld 'Broedersbouw', 'Eben Haezer', 'Rustenhoven' en 'Volgerwijck'. Over de kolonie van 'Eben Haezer' schreef wijlen Nol Binsbergen een prachtig verhaal in zijn boek 'Uit Neerlands Vogellevens'.

Omdat de helft van de vogels in hoog opgaand geboomte en de andere helft in de lage fruitbomen nestelt, biedt deze kolonie landschappelijk gezien een zeer aantrekkelijk beeld. En wanneer in het voorjaar grote aantallen personen langs de kolonie rijden, dan bewijst deze weer eens temeer zijn geweldige toeristische waarde (heeft u wel eens reigers in bloeiende appelen peregomen hun eieren of jongen zien verzorgen?).

Omdat men in deze kolonie, in verband met de gevolgen van de milieuvervuiling voor de blauwe reiger, reeds jaren achtereen gegevens verzamelt over populatieontwikkeling en leeftijdsopbouw, zal verder wetenschappelijk onderzoek bemoeilijkt worden als een deel van de kolonie zal verdwijnen.

In Europa gaat de blauwe reigerstand zo hard achteruit dat elke verstoring van deze soort achterwege moet blijven. Nederland is het bolwerk van de blauwe reiger in Europa, hetgeen betekent dat onze verantwoordelijkheid verder gaat dan het nationale belang. En wat is in dit licht gezien dan een

bedrag van f 1400,— tot f 1500,— per jaar?

Natuurbescherming anno 1972 behoort niet meer beprekt te zijn tot bescherming van zeldzaamheden. Bovendien wat vandaag nog algemeen is, kan morgen verdwenen zijn. Moderne natuurbescherming is verweven met milieubescherming en dient gericht te zijn op behoud van alles wat nog rest van ons natuurlijk milieu.

Na deze afwijzing van het Ministerie richtte 'Contact Natuurbescherming Noord-Holland' een verzoek aan het Staatsbosbeheer om althans voor 1972 een bijdrage beschikbaar te willen stellen zodat de kolonie alvast voor een jaar veilig gesteld was en men zich in die tussentijd kon beraden op het nemen van definitieve maatregelen. Een zelfde verzoek werd gedaan door de Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek' en de Vogelwerkgroep 'Noordhollands Noorderkwartier'. In de maand maart van dit jaar ontvingen zij echter een brief van SBB welke inhield dat men helaas genoodzaakt was de hele zaak rond deze reigerkolonie in negatieve zin af te sluiten. Voor de goede gang van zaken laten wij de inhoud van deze brief letterlijk volgen:

'Hierbij moet ik U mededelen, dat een hernieuwde poging om machtiging te verkrijgen tot het aangaan van een beheersovereenkomst met betrekking tot de boombaard van de boerderij 'De Lepelaar' geen resultaat heeft opgeleverd.

Van hogerhand werd gesteld, dat het nu eenmaal nodig is om in deze jaren prioriteiten af te wegen, hetgeen in dit geval ook beslist is gebeurd. Hoezeer de reigerbelangen ook worden geteld en onderkend, toch is men genoodzaakt geweest andere nog ernstiger bedreigingen te laten prevaleren. Als voorbeelden zijn genoemd de bedreigingen van kerkuil en aalscholver — dit zijn er slechts enkele — welke nog ernstiger worden geacht en bij gebrek aan financiële middelen eerder aan bod moeten komen. Ik meen dan ook genoodzaakt te zijn deze aan gelegenheid definitief te sluiten'.

Dit afwijzend schrijven waaruit eens te meer het elementair tekort schieten van de overheid op het gebied van natuurbescherming blijkt, deed het bestuur van Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek' besluiten de kolonie voor één jaar te 'pachten' door f 1200,— over te maken. Voor zo'n vereniging een aanzienlijk bedrag, maar door de-

ze voorlopige veiligstelling kreeg men gelegenheid om samen met Vogelwerkgroep 'Noordhollands Noorderkwartier' en 'Contact Natuurbescherming Noord-Holland' aan een definitief contract te gaan werken. Een contract voor minstens vijf volle jaren en waarvoor f 7500,— op tafel moet komen.

Hoewel het aan de ene kant bijzonder triest is te moeten constateren dat de overheid soms faalt wanneer milieu- en natuurbescherming een rol spelen, is het aan de andere kant verheugend te constateren dat particuliere organisaties vandaag de dag de kracht, de wil en de moed bezitten deze tekortkomingen van de overheid teniet te doen.

U kunt ze bij hun strijd helpen door een bedrag over te maken op giro-nummer 2808200 t.n.v. penn. 'Reigerkolonie Beemster' te Zaandam.

Ook het Dagblad 'Het Parool' is naar aanleiding hiervan op 28 november j.l. een actie begonnen 'Huur een reigerneest' voor 10,— en zal iedere week een verantwoording van de giften in haar krant opnemen! Tot 9 december werd door 'Het Parool' reeds een bedrag van f 13.000.— bijeengebracht.

Vlaamse gaaien, grote bonte spechten en kruisbekken

Gedurende oktober/november blijkt er dit najaar een sterke trek van Vlaamse gaaien in ons land te hebben plaatsgevonden. In november zijn er opvallend veel grote bonte spechten doorgetrokken.

En ook kruisbekken werden weer op verschillende plaatsen waargenomen. Mochten er over deze soorten voldoende waarnemingen binnenkomen dan geven wij hiervan in ons volgende nr. een overzicht. Men gelieve dus gegevens over deze soorten wel zo spoedig mogelijk door te geven.

Overigens trokken dit najaar ook zwarte mezen en goudhaantjes in grote getale door.

J.T.

Botter „Octopus”

Zeil-zwerftochten op de wadden. Iets aparts voor natuurliefhebbers, die een week zonder luxe overleven. Prijs met kost f 150,— per week. Vraag folder bij J. van Boven, Middenstreek 50, Schiermonnikoog of bel 05195 - 3 72.